

УКРАЇНА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ СТРУКТУРНОЇ КРИЗИ

Сутність сучасної глобальної структурної кризи полягає в тому, що нова постіндустріальна економіка, яка заснована на інформаційних технологіях, увійшла в суперечність з традиційною індустріальною економікою. Структурним результатом перемоги стала глобальна деіндустріалізація розвинених країн, яка призвела до масштабних негативних фінансово-економічних та соціальних наслідків глобального характеру.

Особливо складними і суперечливими прояви структурної кризи виявилися у фінансовому секторі тих країн, які перейшли від старої індустріальної до нової постіндустріальної економіки. Найбільш руйнівними були структурні кризи у фінансових секторах США і Великобританії. Фінансовий сектор відірвався від реальної економіки і пішов шляхом нарощування фіктивно-спекулятивного капіталу, погіршуючи ситуацію в реальному секторі економіки. До кінця 2010 р. обсяг світового ВВП становив близько 60 трлн. дол., а обсяг деривативів і зобов'язань – 600 трлн. дол. З тих пір провал між віртуальними фінансами і реальною економікою виріс до 1,5 квадран. дол. при порівняно невеликому зростанні світового ВВП. Крім цього, інтенсивна глобалізація світової економіки, небачене збільшення масштабів і глибини взаємозалежності національних економік і їх валют затвердили долар США в якості головної глобальної валюти на тривалий період. Стійкий обсяг цієї грошової одиниці в золотовалютних резервах і високий попит на неї залишаються важливими факторами, що підтримують глобально-монопольний статус долара, частка якого у світових золотовалютних резервах складає більше 66%. У Китаї, який є найбільшим утримувачем іноземної валюти (більше 3,3 трлн. дол.), у 2013 р частка доларів склала 70%. Сьогодні 85% всіх міжнародних транзакцій відбуваються в доларах США, всі торгові угоди по нафті, газу, пшениці і більшості інших видів товарно-сировинної продукції деномінуються в цій валюті.

Велика рецесія 2000-х років фактично є глобальною системною фінансово-економічною кризою, яка набуває незворотного характеру, порушуючи традиційну циклічність через кризи нового типу – надвиробництва і надспоживання фінансових ресурсів. Однією з головних причин цієї системної кризи була віртуалізація глобальних фінансів і глобальної економіки, відрив фінансової системи від реального виробництва, як наслідок – неконтрольоване виробництво віртуальних грошей та їх заміників. За таких умов значна частина розвинених країн почала застосовувати тактику штучного зниження обмінних курсів і здешевлення національних валют для підвищення конкурентоспроможності своїх товарів на міжнародних ринках. Китай, Японія і ще 20 країн світу скуповують долари та євро для штучного завищення їх обмінних курсів і відповідного зниження обмінних курсів своїх валют з метою поліпшення своєї конкурентоспроможності і збільшення позитивного сальдо в зовнішній торгівлі.

Про постійне зростання масштабів фінансової глобалізації свідчить зміна співвідношення суми іноземних активів та зовнішніх зобов'язань і боргів країн та їх ВВП. У групі розвинених країн цей показник збільшився з 68,4% в 1980 р. до 438,2% у 2010 р., а в країнах, що розвиваються – з 34,9% до 71%. Фінансова глобалізація, яка несе в собі протиріччя і конфлікти інтересів, набирає все більшу силу. З одного боку, вона поглиблює глобальну економічну інтеграцію, з іншого – веде до дезінтеграції економік та фінансових систем більшості держав, подальшого відриву фінансів від реальної економіки, віртуалізації фінансових потоків, перевиробництва і надспоживання штучних грошей фінансово-банківською системою і реальною економікою. Спекулятивна фінансово-банківська система вийшла з-під контролю держав та їх об'єднань. Внаслідок цих процесів сучасні глобальні кризи зароджуються не в реальній економіці, а у фінансово-банківській системі. Її штучне самовідокремлення від реальної економіки руйнує процеси відтворення і викликає системно-структурні кризи, які

стають все більш руйнівними. Особливо актуальними є проблеми трансформації та модернізації фінансових систем транзитивних країн та країн, що розвиваються. При переході від командно-адміністративної до ринкової економіки в більшості транзитивних країн не відбулося ринкової перебудови їх фінансових систем, у зв'язку з чим виникла велика суперечність між приватизованою ринковою економікою та адміністративно-державною фінансовою системою.

Не може не викликати занепокоєння випереджаюче зростання розвитку боргових цінних паперів в порівнянні з підвищенням капіталізації ринків і активів банків. Це означає подальше відділення фінансів від обслуговування реального сектора економіки і посилення спекулятивного характеру міжнародних фінансів. У 2010 р. вартість деривативів в обігу оцінювалася в 708 трлн. дол., що перевищувало обсяг світового ВВП більш ніж у 10 разів. У 2012 р. сукупний біржовий оборот деривативів і похідних фінансових інструментів досяг 2160 трлн. дол. і демонструє тенденцію подальшого збільшення. Стрімкий розвиток процесів фінансової глобалізації негативно впливає на здатність урядів з контролю міжнародних фінансових потоків, що призводить до ослаблення державного втручання в дії механізмів внутрішніх фінансових ринків. Міжнародна система регулятивного покриття та контролю світової фінансової системи стає першочерговою проблемою. В цих умовах виникає гостра проблема координації та узгодження дій національних регуляторів.

Фінансова глобалізація – це процес трансформації розвинених національних фінансових господарств в інтегровану глобальну економіку, в глобальну економічну систему, в умовах якої держави поступово втрачають свою провідну економічну роль. Їх місце займають глобальні міждержавні інтеграційні об'єднання та глобальні корпорації. У цих умовах різко загострюється глобальна фінансова конкуренція – боротьба за інвестиції та кредити. Зростають масштаби глобальної фінансової експлуатації транзитивних країн і країн з боку глобального фінансового капіталу через механізм доларизації національної економіки та боргової залежності.

В цих умовах важливим стратегічним імперативом для України є її конкурентоспроможна інтеграція у світовий фінансово-економічний простір. Перехідний характер економіки, її штучна доларизація, віртуально-спекулятивний характер комерційної банківської індустрії значно ускладнюють функціонування та реформування фінансового господарства країни.

Не менш складним і неоднозначним є вплив зовнішніх чинників розвитку фінансового господарства. Українська економіка, яка вкрай ослаблена через безконтрольну експлуатацію з боку великого власного і зарубіжного бізнесу, яка не в змозі сформувати власний технотронно-інноваційний уклад, пережила драматичну стадію промислового спустошення. Хронічний дефіцит державного бюджету, негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу, загрозливі темпи зростання державних боргів через не створені фінансові фонди і резерви. Відсутність довгострокової фінансово-економічної стратегії інтеграції у світові та регіональні структури за умовами інтенсифікації процесів глобалізації та віртуалізації фінансової системи. Некерований і необмежений спекулятивний міжнародний фінансовий інжиніринг є ефективним зряддям фінансової експлуатації економічно ослаблених країн, таких як Україна. Тому вона повинна боротися за ефективне і непорушне глобальне регулювання фінансових потоків і розвиток самої фінансової системи, за формування фінансових передумов самопідтримки розвитку. Це особливо важливо, враховуючи те, що за період суверенного розвитку Україна допустила занадто стрімке зростання державного боргу: тільки за період з 2003-2012 рр. державні валютні борги України збільшилися з 23,8 до 135 млрд. дол., досягнувши по відношенню до ВВП загрозливого рівня в 78,6%. Нарощування валютних боргів об'єктивно стало для України серйозним чинником зменшення припливу іноземних інвестицій через підвищення ризиків для іноземних інвесторів. Подальше зростання масштабів тінізації фінансового капіталу і його відтоку в офшори все більше загрожують національній безпеці і взагалі розвитку України.

Для вирішення цих складних проблем соціально-економічного розвитку України необхідно розробити нову інтеграційну національну стратегію розвитку на період до 2030 р, мобілізувати всі сили, ресурси, потенціал та ендогенні фактори для підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняної економіки в жорстких умовах глобалізму.